

Тема 8

Міжнародний інвестиційний кредит

1. Міжнародний інвестиційний кредит і його роль у розвитку економіки України
2. Порядок залучення іноземних інвестиційних кредитів під гарантії уряду України
3. Інвестиційне кредитування в Україні Міжнародним банком реконструкції та розвитку
4. Інвестиційне кредитування в Україні Європейським банком реконструкції та розвитку

Важливою передумовою входження України до світового господарського простору має стати участь у міжнародному русі капіталів, зокрема через залучення іноземних кредитів. Потреба в них не викликає сумніву, оскільки залучення позичкового капіталу у формі іноземних інвестиційних кредитів в економіку України має важливе значення для виходу вітчизняного господарства з кризового стану.

1. Міжнародний інвестиційний кредит і його роль у розвитку економіки України

Іноземний кредит являє собою рух позичкового _капіталу у сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний із наданням валютних і товарних ресурсів на засадах повернення у певні строки та, як правило, з виплатою відсотка.

З позицій цільових функцій сьогодні іноземні кредити залучаються, по-перше, для утримання України як держави «на плаву» з метою входження у світовий ринок, де вона має стати частиною світової економіки. По-друге, для отримання кредитів для трансформації структури економіки України, зміни в ній народногосподарських пропорцій, створення умов повної економічної рівноваги. По-третє, отримання кредитів під залучення критичного імпорту, передусім енергоносіїв, яких в Україні обмаль, для розвитку національного виробництва та особистого споживання. Нарешті, по-четверте, під виглядом першої із зазначених цільових функцій іноземних кредитів в Україні отримуються кредити для виживання конкретних урядів.

До основних реальних джерел залучення Україною іноземних коштів належать:

- позички таких міжнародних фінансових організацій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР);
- кредити іноземних держав та їх угруповань типу Європейської Спільноти (ЄС);
- кредити держав — постачальниць енергоносіїв (Росія і Туркменистан);
- розміщення цінних паперів у вигляді облігацій державних позик на зовнішніх ринках, а також на внутрішньому ринку при купівлі їх нерезидентами;
- гранти, субсидії, стипендії тощо як науково-технічну допомогу від міжнародних фінансових організацій та з країн розвинутої економіки.

Із наведених джерел можливого отримання Україною іноземних коштів три перші належать до безпосередньої форми іноземного позичкового капіталу і є прямим кредитуванням. Четверте джерело є опосередкованим кредитуванням України, а щодо п'ятого, то це специфічна функціональна форма вивезення капіталу і її специфічність полягає в тому, що вона не має на меті отримання конкретного доходу від укладення капіталу в іноземну країну і у вигляді науково-технічної допомоги, її функцією є створення і умов для формування в Україні ринкового середовища, що відкриває й розширює для позикодавців можливості успішного застосування всіх зазначених попередніх джерел.

Щодо кредитів міжнародних фінансових організацій, то для них характерні такі функціональні спрямування. МВФ надає позички переважно на покриття дефіциту платіжного балансу, бюджету, на закупівлю критичного імпорту тощо при загальному векторі всіх цих напрямів на підтримку національної валюти за умов ринкових відносин. У позичках

Світового банку, поряд з подібними напрямками кредитування, чільне місце посідають кредити, спрямовані на розвиток конкретних галузей економіки. Кредити ЄБРР підтримують розвиток малого та середнього бізнесу.

Таким чином, залучення іноземних кредитів може мати різні функціональні цілі та джерела їх отримання.

У цьому контексті варто зазначити, що не всі іноземні кредити йдуть на фінансування інвестиційних проектів. Усі кошти МВФ та значна частина грошей Світового банку йдуть на фінансування системних проектів, які спрямовані на реформування цілих секторів економіки. Гроші траншами направляються безпосередньо і в Держбюджет України, а згодом Міністерство фінансів України визначає, як вони будуть використані. Оскільки кошти системних проектів можуть бути використані на погашення дефіциту українського бюджету або на «підтримку платіжного балансу», то, звичайно, вони не можуть бути інвестиційними.

Іноземний інвестиційний кредит — це економічні відносини між державами, іноземними банками і фірмами з приводу фінансування інвестиційної діяльності на засадах повернення у певні строки та, як правило, з виплатою відсотка. Специфікою іноземного інвестиційного кредиту є те, що він бере участь у кругообігу капіталу на всіх його стадіях: при перетворенні грошового капіталу у виробничий — унаслідок експорту обладнання, сировини, палива; в процесі виробництва — у формі кредитування під незавершене виробництво; при реалізації товарів на світових ринках. Він у тісному зв'язку з внутрішнім кредитом бере участь у зміні форм вартості, забезпечує безперервність відтворення, обслуговуючи всі його фази. Різноманітність окремих фаз відтворення, розбіжність часу та місця входження в міжнародний оборот реалізованої вартості та необхідних для цієї реалізації платіжних коштів, розбіжність валютного обороту з рухом позичкового капіталу визначають взаємозв'язок іноземного інвестиційного кредиту з виробництвом.

Суб'єктами іноземного інвестиційного кредиту є державні структури, банки, міжнародні та регіональні валютно-кредитні організації, підприємства

(фірми) та інші юридичні особи, окремі громадяни — представники різних країн. Таким чином, можна зробити висновок, що існують три основні види іноземного інвестиційного кредиту:

- 1) державний кредит, що надається на двосторонній і багатосторонній основі, включаючи позички міжнародних організацій;
- 2) банківський кредит, пов'язаний з кредитними відносинами між банками різних країн;
- 3) комерційний кредит, що безпосередньо обслуговує інвестиційний процес підприємств (фірм).

На міжнародному позичковому ринку іноземний інвестиційний кредит відіграє подвійну роль: позитивну та негативну.

Позитивна роль полягає у прискоренні розвитку продуктивних сил шляхом забезпечення безперервності процесу відтворення та його розширення. Він сприяє інтернаціоналізації виробництва та обміну, утворенню та розвитку світового ринку, поглиблює міжнародний розподіл праці. Крім того, він забезпечує сприятливі умови для іноземних приватних інвестицій, оскільки пов'язується з умовами про надання пільг інвесторам країни-кредитора; застосовується для утворення інфраструктури, необхідної для функціонування підприємств, у тому числі іноземних та спільних; сприяє зміцненню позицій національних підприємств, банків, які мають відношення до міжнародного капіталу.

Негативна роль іноземного інвестиційного кредиту в розвитку ринкової економіки полягає в загостренні її суперечності. Іноземний інвестиційний кредит — це також знаряддя конкурентної боротьби країн за ринки збуту, сфери застосування капіталу, джерела сировини, за переваги в основних сферах науково-технічного прогресу.

Таким чином, роль іноземного інвестиційного кредиту в умовах ринкової економіки має подвійну роль: з одного боку — розвиток взаємовигідного співробітництва країн; а з іншого — засіб конкурентної боротьби.

Незважаючи на це, залучення іноземних інвестиційних кредитів в

українську економіку має сьогодні стратегічний та тактичний інтерес з боку як України, так і іноземних кредиторів.

Стратегічний довгостроковий інтерес України та інтерес іноземних кредиторів у цілому збігаються, бо полягають у якнайшвидшому входженні нашої країни у світове товариство без значних соціальних потрясінь.

Щодо тактичних, короткострокових інтересів України та іноземних кредиторів, то вони можуть як збігатися, так і бути протилежними. Останні виявляються передусім у розбіжності інтересів сторін як товаровиробників, що конкурують за збут продукції і одержання прибутку.

У цілому пріоритетними в цих відносинах є: вирівнювання дефіциту державного бюджету, торговельного та платіжного балансів; розвиток малого та середнього бізнесу; трансформація економіки на основі ринкової рівноваги в новому державному утворенні; розвиток ринкових інституцій.

2. Порядок залучення іноземних інвестиційних кредитів під гарантії уряду України

Залучення іноземних інвестиційних кредитів на фінансування пріоритетних напрямів розвитку економіки здійснюється під гарантії уряду України. Нинішній порядок отримання таких кредитів закріплено Постановою Кабінету Міністрів України «Положення про порядок залучення іноземних кредитів та надання гарантій Кабінету Міністрів України для забезпечення зобов'язань юридичних осіб — резидентів щодо їх погашення» від 5 травня 1997р. №414.

Гарантії Кабінету Міністрів України надаються для забезпечення зобов'язань юридичних осіб — резидентів по погашенню іноземних кредитів, що залучаються у формі:

- кредитів (кредитних ліній), наданих Україні іноземними державами, міжнародними фінансовими організаціями та іноземними банками відповідно до міжнародних договорів України, укладених згідно із законодавством;

- міжбанківських кредитних ліній, оформлених за рішенням Кабінету Міністрів України Державним експортно-імпортним банком чи іншими банками — агентами Кабінету Міністрів України з іноземними банками та міжнародними фінансовими!) організаціями згідно із законодавством;
- кредитів в іноземній валюті, що надаються юридичним особам — резидентам міжнародними фінансовими організаціями, іноземними банками, фінансово-кредитними та іншими установами, фірмами та організаціями відповідно до міжнародних договорів України, укладених згідно із законодавством, за умови об'єднування зазначених кредитів банками-агентами.

Надання гарантій Кабінету Міністрів України передую державна експертиза проектів, для реалізації яких залучаються іноземні кредити. Державна експертиза здійснюється Національним агентством з реконструкції та розвитку (НАРР), Мінекономіки, Мінфіном, Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі, іншими державними органами, банками-агентами.

Порядок розгляду пропозицій щодо надання Україні іноземних кредитів у межах міжнародних договорів.

Пропозиції щодо надання Україні кредитів, які офіційно надійшли до іноземних представництв України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади безпосередньо від офіційних іноземних установ та іноземних банків, а також попередні домовленості, досягнуті внаслідок проведення переговорів про виділення кредитів, обов'язково надсилаються до Кабінету Міністрів України.

З метою визначення напрямів використання кредиту, попередньої оцінки його валютно-фінансових умов і можливості прийняття Кабінетом Міністрів України зобов'язання щодо погашення кредиту з урахуванням затвердженого ліміту державного зовнішнього боргу на поточний рік за дорученням Прем'єр-

міністра України або віце-прем'єр-міністрів України зазначені пропозиції опрацьовуються Національним агентством з реконструкції та розвитку, Мінекономіки, Мінфіном за участю банку-агента, а у разі потреби із залученням СБУ та інших державних органів.

Після опрацювання пропозицій щодо надання іноземного кредиту Україні Національне агентство з реконструкції та розвитку подає погоджені з Мінекономіки, Мінфіном, банком-агентом, а у разі потреби з іншими органами виконавчої влади висновки про доцільність подальшого опрацювання зазначених пропозицій на розгляд Валютно-кредитної ради Кабінету Міністрів України (ВКР).

Валютно-кредитна рада Кабінету Міністрів України розглядає подані висновки та в разі прийняття позитивного рішення доручає: Національному агентству з реконструкції та розвитку за участю МЗС, Мінекономіки, Мінфіну, МЗЕЗторгу та банку-агенту — підготовку проектів заяв Кабінету Міністрів України, міжнародних договорів, протоколів, обмінних листів або інших документів щодо надання іноземного кредиту Україні; Мін'юсту — здійснення правової експертизи проектів міжнародних договорів.

Національне агентство з реконструкції та розвитку разом з іншими державними органами, які здійснюють підготовку проектів міжнародних договорів та інших документів для залучення іноземного кредиту, інформують Валютно-кредитну раду Кабінету Міністрів України про підготовку документів. Остаточні погоджені проекти міжнародних договорів, протоколів, заяв та інших документів про надання іноземного кредиту Україні Національне агентство з реконструкції та розвитку подає на схвалення Валютно-кредитній раді Кабінету Міністрів України.

Після остаточного схвалення поданих документів про надання іноземного кредиту Україні Валютно-кредитна рада Кабінету Міністрів України: розглядає питання про надання посадовим особам повноважень на підписання зазначених документів, про що вноситься відповідний запис до протоколу засідання Ради; подає Кабінетові Міністрів України проекти рішень про укладання міжнародних

договорів та надання повноважень посадовим особам на підписання від імені Кабінету Міністрів України або України міжнародних договорів та Інших документів про надання іноземного кредиту.

Підписані уповноваженими особами міжнародні договори та інші документи про надання іноземного кредиту надсилаються до МЗС і в триденний термін їх копії подаються Кабінетові Міністрів України, Національному агентству з реконструкції та розвитку, Мінекономіки, Мінфіну, Національному банку, банку-агенту.

Порядок розгляду пропозицій про залучення юридичними, особами — резидентами іноземних кредитів, повернення яких гарантується Кабінетом Міністрів України.

Іноземні представництва України, інші державні органи, юридичні особи — резиденти, які отримали пропозицію про надання іноземного кредиту, що передбачає отримання іноземним кредитором гарантій Кабінету Міністрів України, надсилають зазначені пропозиції до Кабінету Міністрів України.

Якщо зазначена пропозиція надходить від іноземних банків, фінансово-кредитних установ та фірм, які раніше не надавали кредити Україні або її юридичним особам — резидентам, разом із пропозицією про надання кредиту додатково подаються легалізовані в установленому порядку документи та відомості за переліком згідно з додатком 10. Документи та відомості, що не відповідають вимогам, викладеним у додатку 10, до розгляду не приймаються.

Механізм експертизи проектів, під які виділяються гарантовані урядом кредитні ресурси, досить громіздкий і передбачає участь чотирьох міністерств, двох агентств, кількох зовнішніх експертів та Кабінету Міністрів України. Кожен проект, який претендує на державну гарантію, має пройти кілька етапів експертиз.

3. Інвестиційне кредитування в Україні Міжнародним банком реконструкції та розвитку

Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який частіше називають Світовим банком, засновано у червні 1944 р. на валютно-фінансовій

конференції, що відбулася під егідою ООН у Бреттон-Вудсі, а розпочав він свою діяльність 25 червня 1946 р.

Завдання Світового банку полягає у сприянні економічному зростанню країн, що розвиваються. Допомога спрямовується на будівництво шляхів сполучення, електростанцій, шкіл, зрошувальних систем, розвиток сільського господарства, перекваліфікацію вчителів, програми поліпшення харчування дітей та вагітних жінок. Деякі позики Світового банку йдуть на фінансування витрат, пов'язаних зі структурною перебудовою, спрямованою на зміцнення стабільності, підвищення ефективності економіки та її ринкову орієнтацію. Світовий банк функціонує під адміністративним контролем Ради керуючих. До групи Світового банку входить п'ять міжнародних організацій:

- * Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР); « Міжнародна асоціація розвитку (МАР);

- * Міжнародна фінансова корпорація (МФК);

- * Багатостороннє агентство по гарантіях інвестицій (БАП);

- * Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів (МЦУІК).

Діяльність Світового банку зосереджена на двох сферах: макроекономічна стабілізація та інституційні зміни. Активніше він діє в інституційній сфері: надає допомогу в здійсненні приватизації, зміні форм власності, впровадженні антимонопольних заходів, розвитку торгівлі, пропагуванні реформ.

Відсоткова ставка за позиками Світового банку для країн, що розвиваються, змінюється кожні шість місяців і становить близько 6 %. Згідно із загальними правилами позики мають 5-річний термін відстрочення платежів і сплачуються протягом 15—20 років. Деякі позики банк надає із внесків, які надійшли від країн — членів організації. Проте більшість грошових надходжень отримана за рахунок бонів, проданих на світових фінансових ринках.

Міжнародна асоціація розвитку заснована в 1960 р. і налічує 160

країн-учасниць. Ця організація групи Світового банку видає безвідсоткові позики найбіднішим країнам світу. Отримати їх можуть лише ті країни, де річний дохід на душу населення не перевищує 925 дол. США. Позики МАР мають 10-річний пільговий період і підлягають відшкодуванню впродовж 35—40 років (залежно від платоспроможності країни-позичальника). Кошти організації формуються за рахунок внесків економічно розвинутих країн.

Міжнародна фінансова корпорація заснована в 1956 р., налічує 173 країни-учасниці. МФК — найбільше джерело прямого фінансування проектів приватного сектора в країнах, що розвиваються. Корпорація фінансує проекти, які не можуть на прийнятних умовах одержати суттєвої підтримки з інших джерел. МФК фінансує не більше 25 % від загальної суми витрат на проект. Незважаючи на те, що МФК може купити до 35 % акціонерного капіталу компанії, вона ніколи не стає найбільшим тримачем акцій і не бере участі у менеджменті фірми.

На відміну від Світового банку, Міжнародна фінансова корпорація надає позики без урядових гарантій, а весь фінансовий ризик вона відносить на рахунок проектів зі своїми партнерами.

Багатостороннє агентство гарантії інвестицій засновано з метою сприяння країнам, що розвиваються, у залученні іноземних інвестицій. Нині організація налічує 145 країн-членів. БАП забезпечує гарантії інвестицій, захищаючи інвесторів від таких некомерційних ризиків, як війна або націоналізація. Організація надає консультативні послуги на рівні уряду, допомагає знайти шляхи залучення приватних інвестицій.

Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів засновано у 1966 р. для сприяння припливу міжнародних інвестицій шляхом створення умов для примирення й урегулювання спорів між урядами та іноземними інвесторами. Членами МЦУІК є близько 130 країн.

За обсягом кредитів, наданих Світовим банком, Україна посідає останнє місце. Впродовж останніх років Радою директорів Світового банку для України було затверджено проектів на загальну суму позик більше 2,2 млрд

дол.

Позики Світового банку є досить привабливим джерелом зовнішнього фінансування як дефіциту державного бюджету, так і реформування економіки України. Фінансові умови, на яких Світовий банк надає позики Україні, є більш вигідними, ніж більшість інших зовнішніх джерел позичання, доступних для України в даний час. За класифікацією Світового банку Україна належить до третьої категорії країн (середній рівень доходу). Для таких країн термін погашення кредитів становить 17 років (а останнім часом він зростає до 20 років) з пільговим періодом 5 років, підчас яких сплачуються лише відсотки. Ставка відсотків може бути фіксованою або плаваючою, прив'язаною до ставки ЛІБОР. Відсотки по позиках Світового банку, залучених Україною до цього часу, сплачуються за плаваючою ставкою. Враховуючи загальну маржу Світового банку, ставка відсотків для України становить близько 6,5 % річних.

4. Інвестиційне кредитування в Україні європейським банком реконструкції та розвитку

Серед широкого кола учасників іноземного інвестиційного кредитування на Україні сьогодні вагоме місце посідає Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Головна мети його кредитів — розвиток підприємництва, роздержавлення та приватизація, фінансова підтримка малого та середнього приватного бізнесу.

Банк відіграє роль каталізатора економічних змін, сприяє залученню іноземних і місцевих інвестицій у країнах операцій, а також допомагає іншим установам державного та приватного секторів. За статутом не менше ніж 60 % обсягу його фінансування повинні бути спрямовані на реалізацію проектів у приватному секторі.

Україна стала членом ЄБРР у серпні 1992 р. У листопаді того ж року Рада директорів схвалила стратегію діяльності в Україні. Відповідно до неї він зосереджується на підтримці реформ у фінансовій галузі, проведенні приватизації та післяприватизаційної підтримки підприємств, фінансуванні

проектів у сільському господарстві, енергетиці, транспорті та охороні навколишнього середовища.

Основними напрямками діяльності банку на Україні є:

- надання прямих кредитів та участь у спільному (з іншими кредиторами) фінансуванні;
- інвестування акціонерного капіталу підприємств приватного та державного сектору;
- гарантоване розміщення цінних паперів, випущених приватними та державними підприємствами;
- полегшення доступу підприємствам до внутрішніх та міжнародних ринків капіталу шляхом надання гарантій, фінансових консультацій і сприяння в інших формах;
- надання або участь у позиках та надання технічного сприяння для реконструкції й розвитку інфраструктури. ,

У своїй діяльності на Україні банк завжди керується такими основними принципами:

- а) не повинен конкурувати з іншими організаціями;
- б) спеціалізується на сприянні у проведенні реформ країнами, що мали планову економіку;
- в) вкладає кошти головним чином у приватний сектор.

На сьогодні ЄБРР визначив стратегію співробітництва з Україною та розробив загальний план сприяння реформам, згідно з якими 2/3 засобів, що виділяються, припадає на кредити, 1/3 - на здійснення технічної допомоги.

Кошти від ЄБРР надходять в Україну найчастіше через Національний банк України шляхом відкриття кредитних ліній.

Міжнародні проекти НБУ впроваджує, виходячи із загальнодержавних інтересів розвитку українського ринкового середовища, становлення та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Для НБУ ці проекти не є прибутковими: з отримуваних НБУ 2 % сплачуються поточні витрати по обслуговуванню кредитної лінії(0,5 %), а

1,5 % спрямовуються на створення резерву для перекриття витрат, передбачених текстом угоди.

Вартість інвестиційних кредитів, які надає ЄБРР для підприємців, становить не більше ніж: відсоткова ставка ЄБРР'(LIBOR + 1) плюс 2 % НБУ (з них: 0,5 % — плата за управління)та 1,5 % — маржа кредитного ризику банків-учасників) плюс від 1 % до 5 % (маржа комерційного банку); одноразова комісія; ЄБРР за надання кредиту — 1 % (Front-End приватним підприємствам через банки в Україні). В цілому відсоткова ставка не перевищує 14 %, при цьому максимальний розмір кредиту, що надається клієнту, становить 2 500 000 дол. США, максимальний термін — 5 років із пільговим періодом 2 роки.